

HELSINGIN YLIOPISTO

Kirjasto- ja tietopalvelut

Vuosikertomus 2004

Helsingin yliopiston kirjastot lyhyesti vuonna 2004

- Kirjastokävijöitä 2,3 milj.
- Kirjastot antoivat paikallislainoja 3,1 milj.
- Kirjastot toimittivat kaukopalveluna yhteensä 34 400 lainaa ja välittivät omille asiakkailleen 14 700 lainaa.
- Kirjastot antoivat tiedonhaun koulutusta 9 500 henkilölle.
- Kirjastojen kokoelmissa oli painettuja kirjoja yli 2,8 milj. nimekettä ja noin 74 000 kausijulkaisunimekettä.
- Kokoelmat karttuivat ostettujen kirjojen osalta 37 000 säilytysyksikköä ja kausijulkaisujen osalta 9 800 säilytysyksikköä.
- Yliopiston verkossa elektronisia lehtiä oli 11 000 ja online-käyttöisiä viitetietokantoja noin 250.
- Helka-tietokannassa oli yhteensä 1 185 000 tietuetta ja niistä uusia tietueita 41 400.

Tapahtumia vuonna 2004

- Toteutettiin kirjasto- ja tietopalvelujen kansainvälinen seuranta-arviointi.
- Helsingin yliopiston tieto- ja kirjastopalvelujohtajaksi nimitettiin TL Kaisa Sinikara.
- Kirjastonjohtaja Pirjo Rajakiili Terveystieteiden keskuskirjastosta valittiin Vuoden Esiemieheksi.
- Eläinlääketieteellinen kirjasto liittyi Viikin tiedekirjastoon.
- Tietojenkäsittelyn, matematiikan ja seismologian laitosten kirjastot liittyivät Kumpulan tiedekirjastoon.
- Kasvatustieteellisen tiedekunnan kirjaston nimi muuttui Käyttätymistieteellisen tiedekunnan kirjastoksi ja siihen yhdistettiin psykologian kirjasto.
- Oikeustieteellisen tiedekunnan kirjasto muutti Fabianinkatu 24:n uusiin remontoituihin tiloihin.
- Avattiin yliopiston Alma-intranetin kirjasto- ja tietopalvelukanava.
- Käynnistettiin seuraavat yhteishankkeet:
 - Kirjastojen työhyvinvoinnin kehittäminen (Kaiku-hanke)
 - Kirjasto- ja tietopalveluiden käyttötutkimushanke
 - Valtakunnallinen informaatiolukutaidon opintosuunnitelmanhanke

Helsingin yliopiston hallinnon julkaisu 8/2005
Toiminta- ja vuosikertomukset

<http://www.helsinki.fi/julkaisut>

Tekstit: Kaisa Sinikara, Tiina Äärilä
Ulkoasu: Oona Loman
Valokuvat: Eero Roine

ISSN: 1795-5394 (nid)
ISSN: 1795-5505 (PDF)
ISBN 952-10-2579-4 (nid.)
ISBN 952-10-2580-8 (PDF)

Yliopistopaino, Helsinki 2005

Sisältö

Helsingin yliopiston kirjastot 2004	5
Pitkäjärjestelmä arvioinnista hyödyntävää kehitystyötä	6
Kirjastot tutkijan ja oppijan työn edistäjinä	9
Kirjastojen käyttö	9
Maan suurimmat ja laajimmat kokoelmat	10
Koulutuspalvelut	14
Verkkopalvelut	14
Viestintä/Tiedotus	15
Kirjastojen voimavarat	16
Talous	16
Henkilöstö	18
Kirjastojen yhteishankkeet	19
Kirjastojen työhyvinvoinnin kehittäminen	19
Palveluiden laadun kehittäminen	19
Informaatiolukutaidon ja tiedonhankinnan kehittäminen	20
Palveluja neljällä kampuksella	21
Kansalliskirjasto – yliopistollisten palvelujen rakentamisen kausi	21
Opiskelijakirjasto – ajassa mukana	23
Keskustakampuksen tiedekuntakirjastot – yhteistyötä opetuksen ja tutkimuksen parhaaksi	24
Kumpulan tiedekirjasto	26
Terikko – terveystiedon monikanavakirjasto	27
Viikin tiedekirjasto – kohti laajenemisprosessin päätöstä	28
Tilastot	30
Liitteet	33

Helsingin yliopiston kirjastot 2004

Helsingin yliopiston kirjastoissa toteutettiin vuoden 2004 aikana kansainvälinen seuranta-arviointi. Kokonaisvaltainen arviointi oli suoritettu vuonna 2000 ja sen yhteydessä oli laadittu varsin perusteellinen toimenpideohjelma. Seurannalla haluttiin saada palautetta siitä, missä määrin oli edistytty toimenpiteissä. Arviointipanelistit antoivat tunnustusta kirjastoissa tehdyille työlle sekä myös keskitetuille kirjasto- ja tietopalveluille. Helsingin yliopistossa on korkeatasoinen kirjastolaitos. Panelistit nostivat esille myös niitä seikkoja, joissa on syytä vielä tehostaa kirjastojen yhteistyötä ja yhteisiä palveluja. Elektronisen aineiston kasvava osuus, kustantajien kanssa käytävät neuvottelut, kirjastojen järjestelmät, uudet opetusympäristöt ja Open Access -julkaisukäytännöt vaativat vahvaa osaamista ja yhtenäisiä käytäntöjä.

Vuosi 2004 on ollut myös kirjastoissa valmistautumista Bolognan prosessin mukaiseen tutkinnon uudistukseen. Koko yliopisto siirtyy uuteen tutkintojärjestelmään elokuun alussa 2005. Kirjastot ovat olleet aktiivisesti rakentamassa informaatiolukutaidon perusteita kaikille opiskelijoille tarkoitettuun tieto- ja viestintäteknikan ajokorttiin. Tavoitteena on, että jokainen opiskelija oppii tehokkaasti käyttämään yliopiston kirjastojen palveluja ja myös niitä laajoja elektronisia aineistoja, joita on tarjolla yli kampusten ja tieteenalojen rajojen.

Vuoden 2004 seuranta-arviointi ja siitä virinnyt vilkas keskustelu ovat antaneet aineksia valmisteilla olevaan Helsingin yliopiston strategiaan vuosille 2007-2009. Merkittävä rakenteellinen muutos on tapahtumassa. Osa yliopiston kirjastolaitoksesta, Helsingin yliopiston kirjasto, laajenee toimialaltaan palvelemaan koko maan kirjastoverkkoa. Samalla kirjaston nimi muuttuu Kansalliskirjastoksi. Tiedekuntien ja

kampusten kirjastot muodostavat jatkossa toisen laajan kokonaisuuden ja palvelevat erityisesti Helsingin yliopiston sisäisiä tarpeita. Tätä muutosta on valmisteltu vuoden 2004 aikana ja työ jatkuu edelleen. Selvästi on näköpiirissä, että kirjastojen merkitys kasvaa entisestään. Helsingin yliopistolla on korkeat tavoitteet olla tutkimuksen ja opetuksen kansainvälisellä huipulla. Tämä edellyttää kirjastoilta erinomaisia aineistoja, uusimman tiedon nopeaa saavutettavuutta ja kirjastopalveluiden tiivistä liittämistä osaksi tutkimus- ja koulutusympäristöjä. Yliopiston tavoitteet edellyttävät myös kokonaisvaltaista suunnitelmaa, miten taloudellisesti tiukoissa olosuhteissa voidaan taata kansainvälisesti korkeatasoiset kirjasto- ja tietopalvelut Helsingin yliopistossa. Vuosi 2004 on ollut näiden suunnitelmien aikaa.

Hannele Niemi
Vararehtori

Pitkjänteistä arviointeja hyödyntävää kehitystyötä

Helsingin yliopiston kirjastolaitos koostuu kahdesta suuresta kokonaisuudesta, joita ovat

- kansalliskirjastona toimiva Helsingin yliopisto kirjasto (Kansalliskirjasto) ja
- Helsingin yliopiston kirjastot -verkosto-organisaatio (HY-kirjastot)
 - Kumpulan, Meilahden ja Viikin kampuskirjastot
 - Opiskelijakirjasto
 - teologisen, oikeustieteellisen, humanistisen, käyttäytymistieteellisen ja valtiotieteellisen tiedekunnan kirjastot, Svenska social- och kommunalhögskolanin kirjasto sekä eräitä laitost kirjastoja.

Jäljempänä tästä kokonaisuudesta käytetään ilmaisua HY-kirjastot.

Helsingin yliopisto on tehnyt viimeiset kymmenen vuotta määrätietoista strategiseen suunnitteluun pohjautuvaa kirjastolaitoksen kehittämistyötä. Palveluja on tänä aikana koottu aiempaa suurempiin ja toimintakykyisempiin yksiköihin, joille on rakennettu tai peruskorjattu hyvät tilat. Vuonna 2000 toteutettiin laaja kansainvälinen kirjastoarviointi. Arviointipaneeli nosti esille seuraavien askeleiden tarpeet: vastuuta kokonaisuuden kehittämistä tulee lisätä ja siihen liittyen valmistella yhteinen kirjastojen henkilöstösuunnitelma ja rahoitusmalli. Kirjastolaitoksen kehittämisen tukena on yliopiston hallintovirastossa toiminut tietopalvelujen kehittämisjohtaja ja pieni keskitetty yksikkö 2002–2004. Vuoden 2004 lopulla tieto- ja kirjastopalvelujohta-

jan virka täytettiin pysyvästi ja virkaan nimettiin TL Kaisa Sinikara.

Vuonna 2004 yliopiston kirjastolaitoksen kehitystyö eteni mm. uusien palvelujen luomisena, hallinnollisen rakenteen selkeyttämisenä, rahoitusta ja tiloja koskevinä uudistuksina sekä viestinnän tehostamisena. Kolmella kampuksella päästiin uuteen vaiheeseen kirjastotyössä.

- Oikeustieteellisen tiedekunnan kirjasto sai peruskorjatut tilat. Samalla kirjasto toteutti vaativan kokoelma-muutoksen uudistamalla koko luokituksen.
- Kasvatustieteen kirjastosta tuli käyttäytymistieteellisen tiedekunnan kirjasto, johon yhdistettiin psykologian kirjasto tiedekuntajaon muuttuessa. Uudisrakennus Siltavuorenpenkereelle valmistuu alkuvuodesta 2005.
- Kumpulan tiedekirjasto laajeni Exactum-talon myötä. Kirjasto sai uusia tieteenaloja käyttäjikseen. Kokoelmat koostuvat fysikaalisten tieteiden, geologian, kemian, maantieteen, matematiikan ja tilastotieteen, tietojenkäsittelytieteen sekä seismologian aloista
- Eläinlääketieteellinen tiedekunnan muuttaessa Viikkiin tiedekunnan kirjastosta tuli osa Viikin tiedekirjastoa.

Kirjasto- ja tietopalvelujen kansainvälinen seuranta-arviointi toteutettiin alkuvuodesta 2004. Arviointipaneeli katsoi, että

yliopisto oli onnistunut kehittämään palveluja ja organisaatiota mm. seuraavilla alueilla: lisätessään tuntuvasti elektronisen kirjaston palveluja, selkiyttäessään Helsingin yliopiston kirjaston valtakunnallista asemaa, perustaessaan koordinoivan tietopalvelujen kehittämisjohtajan vakanssin ja luodessaan pienen keskitetyn palveluyksikön. Edelleen paneeli piti Aleksandria-oppimiskeskuksen ja Kumpulaan kampuskirjaston luomista onnistuneina ratkaisuin, samoin kuin keskustakampuksen kirjastoissa tehtyjä yhdistämisä.

Paneeli nosti esille myös useita kehittämistarpeita, jotka koskivat kirjastojen rahoituksen ja rahoituksen kehittämistä, henkilöstöön liittyvää strategista suunnittelua ja tilojen käytön edelleen tehostamista. Arvioinnin pohjalta käytiin laajaa keskustelua. Eniten keskustelua herättivät esitys keskitetyn rahoituksen kasvattamisesta ja kokonaisvaltaisesta henkilöstösuunnitelmasta samoin kuin suositus yliopistotason johtamisen vahvistamisesta. Kirjasto- ja tietopalvelutoimikunta valmisteli arvioinnin pohjalta toimenpideohjelman, joka lähetettiin lausunnoille ja jonka hyväksyminen siirtyi vuoden 2005 puolelle.

Kansalliskirjaston toimialalaajennuksen valmistelu jatkui opetusministeriön Kansalliskirjasto 2005-työryhmässä (puheenjohtajana opetusneuvos Annu Jylhä-Pyykönen) sekä Helsingin yliopiston työryhmässä (puheenjohtaja hallintojohtaja Kari Suokko). Vuoden aikana keskityttiin määrittelemään kansalliskirjaston peruspalveluja ja säädösten muutostarpeita samoin kuin selkiyttämään Helsingin yliopistolle tuotettavia palveluja.

Kirjasto- ja tietopalvelutoimikunnan selvitystyön tuloksena konsistori teki syyskuussa 2004 päätöksen, jonka mukaan tutkimusta ja opetusta harjoittavat erillislaitokset osallistuvat kirjasto- ja tietopalvelujen rahoitukseen yhteisten perusteiden mukaisesti. Neuvottelujen tuloksena erillislaitosten tietoisuus kirjastopalveluista lisääntyi, ja useita kehittämishankkeita käynnistyi. Yliopisto tuki hankerahoituksella laadun varmistamiseen tähtäävää käyttäjätutkimusta, henkilöstön osaamista, informaatiolukutaidon laajentamista sekä kampuskirjastojen hankkeita. Kirjastot saivat Valtiokonttorin työhyvinvointitukea Kaiku-hankkeeseen.

Yliopistokirjastojen yhteinen informaatiolukutaidon opintosuunnitelma-hanke 2004–2006 käynnistyi Helsingin yliopiston koordinoimana. Tavoitteena on tukea informaatiolukutaidon integrointia uudistuviin tutkintoihin, tehostaa kirjastohenkilöstön pedagogista koulutusta ja valmistella välineitä osaamisen näyttämiseen.

Helsingin yliopiston kirjastojen asiantuntijat toimivat kansainvälisissä verkostoissa ja yhteistyöryhmissä jäsenenä sekä osallistuivat kansainvälisiin alan konferensseihin, seminaareihin ja koulutukseen paitsi osallistujina myös alustajina. Kirjastot järjestivät benchmarking-tyyppistä kokemusten vaihtoa ja vierailuja alan pohjoismaisten kirjastojen kanssa (mm Terveystieteiden keskuskirjasto, Viikin tiedekirjasto ja Opiskelijakirjasto). Käyttämistieteellisen tiedekunnan kirjastonjohtaja toimi Suomen tieteellisen kirjastoseuran puheenjohtajana useissa kansainvälisissä verkostoissa.

Kirjastot tutkijan ja oppijan työn edistäjinä

Kirjastojen henkilökohtaisen asiakaspalvelun merkitys on säilynyt samalla kun aineistoja on yhä enemmän siirtynyt verkkoon ja uusia verkkopalveluja on kehitetty. Perinteisten lainaus- ja neuvontapalvelujen rinnalla kirjastot ovat lisänneet koulutus- ja julkaisupalveluja. Tiedonhankinnan koulutuksen tärkeys opintoja tukevana osana ymmärretään koko yliopistossa ja tuleva tutkinnon uudistus tarjoaa uusia mahdollisuuksia toteuttaa koulutus kaikissa tiedekunnissa. Uuteen TVT-ajokorttiin sisältyy myös tiedonhaun koulutus. Open Access-tyyppiseen julkaisemiseen liittyvä avoin e-julkaisuarkisto on myös uutta toiminta-aluetta kirjastoille. Yhteistä näille molemmille palveluille on kirjastojen tiivis yhteistyö tiedekuntien laitosten, opetus-tekniologia- sekä tietotekniikkayksiköiden kanssa.

Asiakkailta saatava palaute on palvelujen kehittämisen kannalta tärkeää. Palvelujen laadun kehittämistä varten kirjastot ovat kehittäneet yhteisenä hankkeena asiakaspalautejärjestelmää.

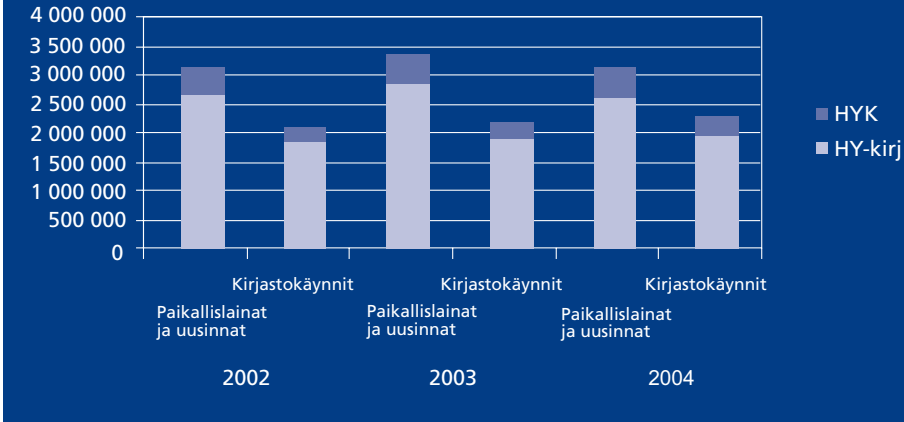
Kirjastojen käyttö

Helsingin yliopiston kirjastoissa kävi toimintavuonna yli 2,3 milj. asiakasta. Kävijämäärä kasvoi edellisvuodesta 4,6 %. Kansalliskirjaston osuus käynneistä oli 15 %. Kirjastojen suurin asiakasryhmä on luonnollisesti oman kehysorganisaation jäsenet (68 %), mutta myös yliopiston ulkopuolisten asiakkaiden osuus on suuri. Kirjastojen aktiivilainaaajista oli vuonna 2004 yliopiston ulkopuolisia 15 800 (32 %). Suurimmat yliopiston kirjastot ovat kaikille avoimia ja ne toimivat valtakunnallisesti tieteenalojensa merkittävänä kirjasto- ja tietopalvelukeskuksina.

Lainauspalvelujen käytäntöjä kehitettiin keskitetysti Helsingin yliopiston kirjastojen piirissä. Vuoden 2003 lopulla otettiin käyttöön lainojen uusintakatto. Rajoitettu lainojen uusimismahdollisuus pienensi uusintojen määrää ja siten lainojen kokonaismäärää 6 % (3,1milj. lainaa ja uusintaa yhteensä). Lainojen määrä ilman uusintoja kasvoi 3 % (lisäystä 18 500 lainaa).

Paikallislainat ja kirjastokäynnit 2002–2004

Keskustakampuksen kirjastot käynnistivät loppuvuodesta yhteistyön perintätöimistö Contant Oy:n (nyk. Lindorff) kanssa palauttamatta jääneen aineiston takaisin saamiseksi. Opiskelijakirjastolla oli jo usean vuoden kokemus yhteistyöstä.

Kirjastojen kaukopalvelutoiminta kasvoi vuonna 2004 edellisvuoteen verrattuna 15 % (49 100 kaukolainaa). Erityistä huomiota kaukopalvelussa jouduttiin kiinnittämään lisenssikykyyn, sillä elektronisen aineiston kaukolainausoikeudet vaihtelevat. Keskieurooppalainen Subito-palvelu on jonkin verran vähentänyt kaukopalvelutilauksia Suomessa. Elektronisten lehtien käyttö osaltaan myös vähentää kaukopalvelua.

Maan suurimmat ja laajimmat kokoelmat

Helsingin yliopiston kirjastolaitos tarjoaa Suomen laajimmat painettujen ja elektronisten aineistojen kokoelmat. Kokoelmiin kuului vuonna 2004 noin 2,8 miljoonaa painettua monografiaa, joista puolet oli Kansalliskirjastossa ja toinen puoli HY-kirjastoissa. Kausijulkaisuja oli yhteensä

1,1 miljoonaa säilytysyksikköä, joista 82 % on Kansalliskirjastossa. Ero edellisvuosien lukuihin johtui laskentatavan muutoksista.

Kansalliskirjastolla on kotimaisten kokoelmien säilytysvelvollisuus, sen sijaan yliopiston kampus- ja tiedekuntakirjastot karsivat sellaisia julkaisuja, joita saadaan elektronisena.

Muuttoja ja karsintaa

Vuonna 2004 Helsingin yliopiston kirjastoissa kokoelmatyö painottui kokoelmien muuttoihin, tilajärjestelyihin sekä karsintaan. Suurimmat muutostyöt liittyivät Eläinlääketieteellisen kirjaston (nyk. Viikin tiedekirjasto), tietojenkäsittelyn, matematiikan ja seismologian laitosten kirjastojen (nyk. Kumpulan tiedekirjasto) sekä oikeustieteellisen tiedekunnan kirjaston muuttoihin. Karsintatyötä tehtiin myös muuttoa valmistelevissa käyttäytymistieteellisen tiedekunnan kirjastossa sekä puhutieteen ja psykologian laitost kirjastoissa.

HY-kirjastot karsivat painettuja monografioita 39 600 ja kausijulkaisuja 11 000 säilytysyksikköä.

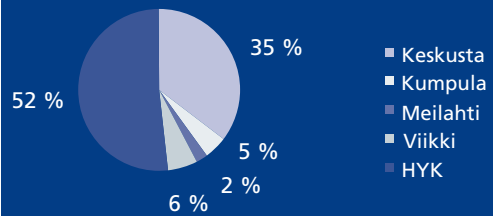

Viikin tiedekirjastossa järjestettiin uudelleen kausijulkaisukokoelmia ja Oikeustieteellisen tiedekunnan kirjastossa muutettiin kokoelmien kielialueen mukainen järjestys aiheenmukaiseksi. Aineistojen siirtojen, uudelleen järjestelyjen ja karsintojen ohella työ on vaatinut kirjastoissa runsaasti suunnittelu- ja tietokantatyötä.

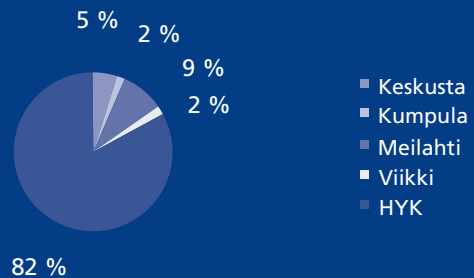
Uuden aineiston hankinta

Painettuja monografioita ostettiin vuonna 2004 Helsingin yliopiston kirjastoihin 29 000 nidettä (ei sisällä HYK:iä), mikä oli 37 % koko painetun monografia-aineiston kartunnasta. Vähennystä edellisvuoteen oli 7 900 nidettä. Yhtenä syynä tähän oli kurssikirjojen vähäinen hankinta

Painetut monografiat 2004 (3,2 milj. säilytysyksikköä)

Painetut kausijulkaisut 2004 (1,1 milj. säilytysyksikköä)

valmistauduttaessa vuonna 2005 toteutettavan tutkinnon uudistuksen laajoihin muutoksiin. Kansalliskirjastossa ostettujen monografioiden osuus kartunnasta oli vain 11 % johtuen vapaakappaletoinnasta.

Saapuvista painetuista kausijulkaisunimekkeistä noin puolet ostettiin ja toinen puoli saatiin vaihtoina ja lahjoina. Kansalliskirjastossa ostettujen osuus oli vain 13 %.

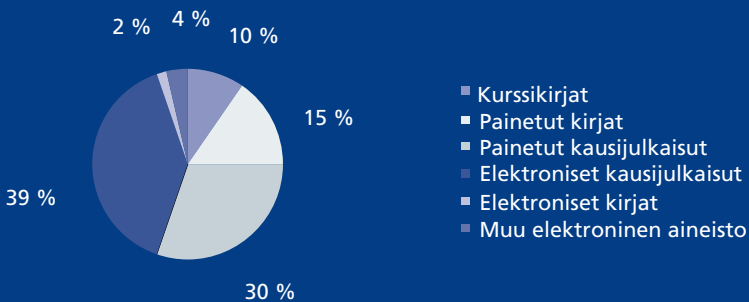
Kirjastojen 20 800 kausijulkaisunimekkeistä elektronisia on 11 000. Elektronisten aineistojen osuus on odotetusti kasvanut. Kirjastojen aineistokuluista e-aineistojen hankinta muodostaa 45 % . Valtaosa yliopiston verkossa käytössä olevista e-aineistoista hankittiin FinELibin aineistokonsortioissa. Yliopiston verkossa oli vuonna 2004 käytettävissä 247 tietokantaa. E-kirjoja on toistaiseksi hankittu vähän.

Uusina aineistoina hankittiin mm.

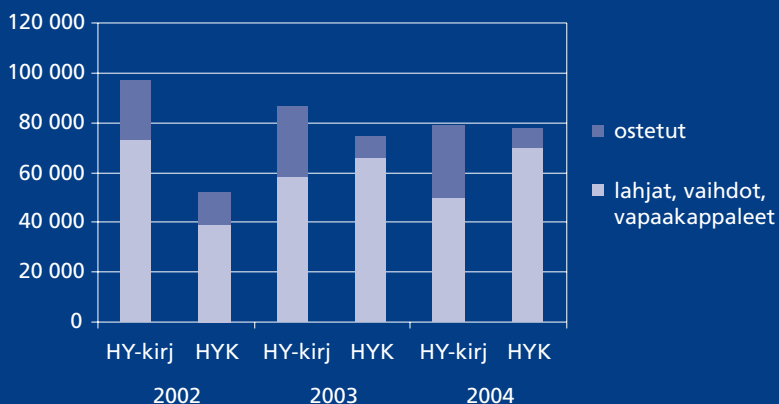
- Lehdet/lehtipalvelut
 - BioONE
 - Nature Methods
 - EMBO Journal, EMBO Reports
 - Communication & Mass Media Complete
 - PsycArticles

- Verkkokirjat ja hakuteokset:
 - Early English Books Online
 - ETDE World Energy Base
 - Knovel
 - Literature Resource Center
 - Tilastokeskus: Altika, Astika, Suomen tilastollinen vuosikirja
 - International Encyclopedia of the Social and Behavioral Sciences
 - Nationalencyklopedin

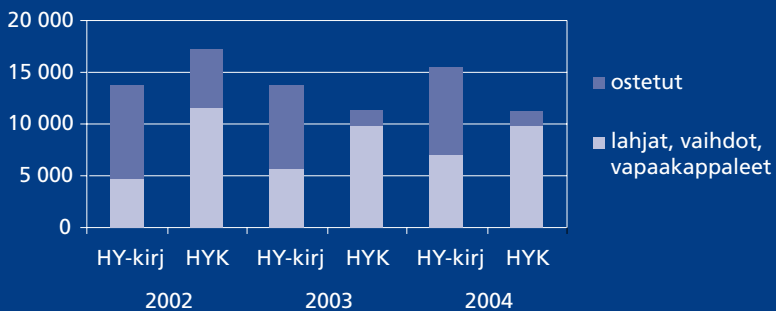
Aineiston hankintakulujen jakautuminen 2004 HY-kirjastot (1000 euroa)

Painettujen monografioiden kartunta (säilytysyksikköä)

Painettujen kausijulkaisujen kartunta (säilytysyksikköä)

Elektronisten aineistojen käyttö on kasvanut suuresti viime vuosina. Vuonna 2004 luettiin/tulostettiin 860 000 elektronista lehtiartikkelia, mikä on yliopiston tutkimus- ja opetushenkilöä kohden 185 artikkelia. Tietokannoista tehtiin yli miljoona hakua.

Koulutuspalvelut

Syksyllä 2005 voimaantuleva tutkinnon uudistus on nostanut esille kirjastojen tarjoaman tiedonhankinnan opetuksen ja sen integroimisen muuhun yliopisto-opetukseen. Tulevassa kaksipolttaisessa tutkinnossa on pakollisena osana myös tieto- ja viestintätekniikan opetus. Toteutettava opiskelijan TVT-ajokorttiopintopaketti koostuu kuudesta osiosta, joista yksi on Tiedonhankinta. Kirjastojen kouluttajia on ollut mukana valmistelemissä osiosta.

Kirjastot tarjosivat yliopiston henkilökunnalle ja opiskelijoille tiedonhankinnan kurssseja ja oppiaineiden toivomusten mukaan räätälöityä tiedonhankinnan opetusta 1 640 opetustuntia ja siihen osallistui 9 460 henkilöä. Osallistuneiden määrä kasvoi vuoteen 2003 verrattuna 29 %. Eniten koulutusta tarjosi Viikin tiedekirjasto (755 tuntia, osallistujia 2 200). Kansalliskirjasto, Terveystieteiden keskuskirjasto ja Viikin tiedekirjasto järjestävät räätälöityä opetusta myös yliopiston ulkopuolisille tahoille.

Verkkopalvelut

Elektronisten aineistojen saavutettavuutta ja käyttöä helpottavan NELLI-tiedonhakuportaalin käyttöönottoprojekti jatkui koko vuoden. Hanke eteni vaiheittain. Helmikuussa otettiin käyttöön OpenURL:ään perustuva SFX-linkityspalvelin osana ejournals-tietokantaa. Se tarjoaa suorat linkit lehden nimestä kokotekstiartikkeleihin (jos aineisto on yliopiston käytettävissä) ja muihin palveluihin.

Toukokuussa avattiin NELLI-portaali asiakkaille testikäyttöön MetaLibin ohjelma-versiolla 2. Kansallinen elektroninen kirjasto järjesti NELLI-portaalin valtakunnalliset avajaiset syyskuussa, mutta ohjelmiston teknisistä vaikeuksista johtuen yliopistot siirsivät portaalin käyttöönoton tammikuulle 2005.

Helsingin yliopistossa hanketta koordinoi kirjasto- ja tietopalvelujen kehittämissyksikkö hallintovirastossa. Aineistojen tallennus- ja kuvailutyö tehdään kirjastoissa. Lisäksi kirjastojen henkilökuntaa osallistui hankkeen eri työryhmien työskentelyyn.

Yliopiston julkaisuneuvottelukunta suunnitteli yhteistyössä kirjasto- ja tietopalvelujen kehittämissyksikön kanssa kolmivuotisen Tiedontuottajan tietopalveluhankkeen. Hanke koordinoi yliopiston digitaalisen julkaisuarkiston perustamista. Tavoitteena on saattaa yliopiston tuottamat tieteelliset julkaisut avoimesti saataville verkossa. Lisäksi hankkeessa laaditaan parhaisiin käytäntöihin perustuva tieteellisen julkaisemisen ohjeisto.

Viikin tiedekirjasto avasi Viikin kampuk-

sen julkaisuarkisto DViikin¹ pilottikäyttöön vuoden 2004 lopulla osana Hankenin kirjaston koordinoimaa Open Access -hanketta. DViikki-palvelu tarjoaa kampuksen oppiaineille ja tutkimusryhmille välityskanavan ja säilytyspaikan elektroniselle aineistolle. DViikki perustuu avoimen lähdekoodin DSpace-ohjelmistoon, joka mahdollistaa lisäksi yhteishaun standardin mukaan tuotetuista julkaisuarkistoista.

Terveystieteiden keskuskirjastossa kehitettiin aktiivisesti mobiilipalveluja.

Opiskelijakirjastossa keskityttiin oppimiskeskus Aleksandrian palvelujen sekä elektronisten kurssiaineistojen julkaisu- ja jakelukanavien kehittämiseen.

Viestintä

Kirjastojen yhteisen viestintästrategian mukaisesti kirjastojen viestinnän painopiste oli toimintakaudella verkkoviestinnässä.

Helsingin yliopiston opiskelijoiden ja henkilökunnan yhteinen Alma-intranet avattiin yliopiston avajaisten yhteydessä. Alman sisällöt ja palvelut on sijoitettu palvelukanaville ja välilehdille. Kirjastoasiat löytyvät kootusti tieto- ja kirjastopalvelukanavalta. Lisäksi kullakin kirjastolla on oma välilehtensä. Alman teknisistä vaikeuksista johtuen kirjastot loivat välilehdilleen vain kirjastojen perustiedot sisältävät palveluikkunat.

Alman rinnalla ulkoiset verkkosivut ovat tärkeä kirjastojen tiedotuskanava. Sisällöllisesti kirjastojen yhteiset verkkosivut² ovat yhtenevät Alman kirjasto- ja tietopalvelukanavan kanssa johtuen sisäisille ja ulkoisille asiakasryhmille tarjottavien palvelujen yhtäläisyydestä. Kirjastojen yhteiset ulkoiset sivut sekä kirjastojen omat sivut muutettiin toimintakauden aikana yliopiston uuteen visuaaliseen ilmeeseen.

Yliopiston kirjastohenkilöstölle suunnattu VERKKARI-verkkolehti³ ilmestyi vuo-

den aikana yhdeksän kertaa. Lehti herätti mielenkiintoa myös valtakunnallisesti.

Viestinnän kehittämistyötä toteuttivat eri kirjastojen edustajista muodostettu tiedottajien verkosto sekä Verkkarin toimituskunta.

¹ DViikki: <http://www.tiedekirjasto.helsinki.fi/dviikki>

² HY-kirjastot: <http://www.helsinki.fi/kirjastot>

³ VERKKARI: <http://www.helsinki.fi/verkkari>

Kirjastojen voimavarat

Talous

Helsingin yliopiston kirjastolaitoksen kokonaismenot olivat noin 35 miljoonaa euroa.

Yliopiston tutkimusta ja opetusta palvelevan kirjastotoiminnan menot koostuivat sekä Helsingin yliopiston kirjastot -verkon kuluista (17 miljoonaa euroa) että niistä menoista, joilla tuotetaan kansalliskirjaston palveluja Helsingin yliopistolle (noin 3 miljoonaa euroa).

Konsistorin vuonna 2004 hyväksymän strategian mukaan kirjastojen menorakennetta tuli kehittää siten, että kokoelma-, henkilöstö- ja tilarahoituksen suhteessa kokoelmarahoituksen osuus kasvaa. Tämä tavoite ei ole kaikilta osin toteutunut. Koko yliopiston tasolla on myös suhteellisen vähän mahdollisuuksia ohjata menorakennetta, sillä erityisesti henkilöstöä koskevat päätökset tehdään tiedekunta- tai kampustasolla.

Menorakenteessa henkilöstökulujen suhteellinen ja euromääräinen osuus on edelleen noussut, aineistokustannusten osuus jossain määrin laskenut ja tilakustannusten osuus pysynyt liki ennallaan. Henkilöstökustannusten nousua selittää osaltaan kirjastojen henkilöstöstrategian (2004–2010) mukainen tarve tarkistaa henkilöstön palkkausta vastaamaan kasvaneita

osaamisvaatimuksia. Kehittämishankkeet ovat myös osaltaan edellyttäneet kasvanutta työpanosta. Synergiaetujen hyödyntämisessä on kuitenkin edelleen tehtävää.

Aineistokustannuksista lähes puolet käytettiin elektronisten aineistojen hankintoihin. Aineistojen hankintarahoituksen malli poikkesi henkilökulujen rahoituksesta, sillä keskitetyllä rahoituksella katettiin valtaosa e-hankinnoista. Yliopiston keskitetty tuki, tiedekunnille ja eräille erillislaitoksille suoraan kohdennetut Elsevier-hankintarahoitus ja kansallinen FinELib-tuki kattoivat hankintamenoista noin 80 % ja kirjastojen hankintavaroin katettiin noin 20 % menoista.

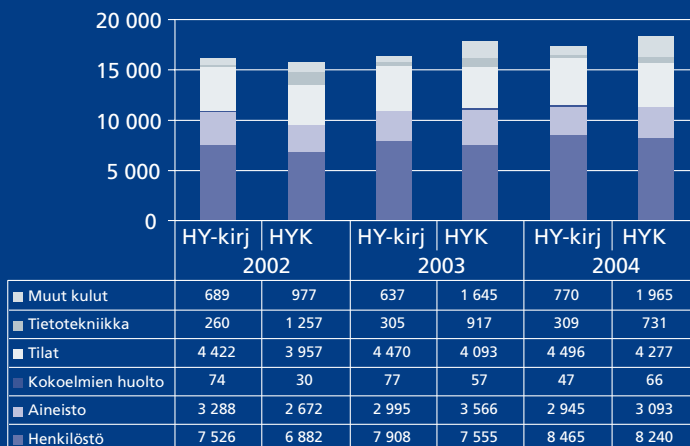
Painettujen aineistojen hankinnat rahoitettiin joko osana kirjastojen menoja tai laitosten hankintaan osoittamalla rahoituksella.

Tilakustannukset rahoitettiin pääosin osana tiedekuntien toimintamenokehystä. Terveystieteiden keskuskirjaston tilakustannukset katettiin palvelusopimuksella HYKSin kanssa.

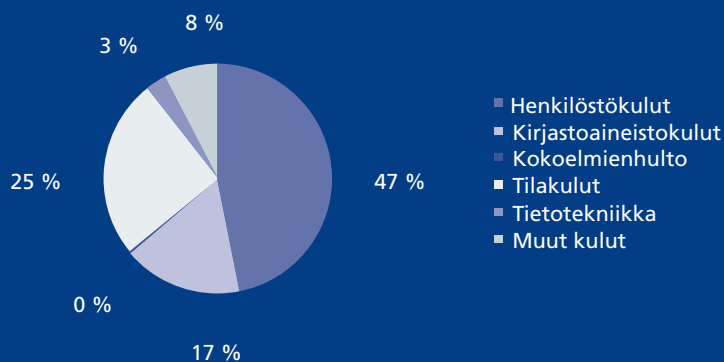
Konsistori päätti yliopiston kirjasto- ja tietopalvelutoimikunnan esityksen mukaisesti velvoittaa yliopiston tutkimus- ja opetuserillislaitokset osallistumaan kirjastokulujen kattamiseen ja näin keventämään tiedekuntien rahoitusvelvoitetta. Kustannusten määrittelyn tueksi valmisteltiin yhteinen laskentamalli.

Helsingin yliopiston koko kirjastolaitoksen kulurakenne (1000 €)

Helsingin yliopiston koko kirjastolaitoksen kulurakenne 2004

Henkilöstö

Helsingin yliopiston kirjastolaitoksessa tehtiin vuonna 2004 yhteensä 508 henkilötyövuotta, joista 263 Helsingin yliopiston kirjastot -verkostossa ja 245 kansalliskirjastossa.

Helsingin yliopiston kirjastot -verkoston henkilötyö (263 htv) jakautui prosentuaalisesti päätoiminnoille seuraavasti:

- palvelut 33 %
- hallinto 17 %
- hankinta ja luettelointi 17 %
- kokoelmien hoito 16 %
- projektit 8 %
- asiantuntijatehtävät ja yhteistyö 5 %
- henkilökunnan kouluttaminen 4 %

Kirjastohenkilöstön keski-ikä (46,4 vuotta) oli selvästi korkeampi kuin koko yliopiston henkilöstön keski-ikä (42 vuotta).

Helsingin yliopiston kirjastolaitoksen henkilöstöstrategia hyväksyttiin vuonna 2003 toimeenpanosuunnitelman pohjaksi. Jatkotyön kannalta keskeiseksi ongelmakohtaksi osoittautui kuitenkin kirjastolaitoksen hallinnollisesta rakenteesta aiheutuva kysymys henkilöstöpoliittisesta päätöksenteosta. Päätökset henkilöstösuunnitelmista ja virkajärjestelyistä tehdään pääosin tiedekunnissa erillislaitoksia lukuun ottamatta. Vaikeudet sovittaa yhteen yliopistotason ja tiedekuntien henkilöstösuunnittelua olivat taustana kirjasto- ja tietopalvelutoimikunnan päätökselle siirtää jatkovalmistelu odottamaan kirjastojen kansainvälisen seuranta-arvioinnin tuloksia. Arviointipaneeli piti yliopistotason yhteisen henkilöstösuunnitelman valmistelua keskeisenä ja kiireellisenä tehtävänä. Paneeli piti myös välttämättömänä, että yliopiston kirjastot pystyvät hallinnollisesta rakenteesta

riippumatta käyttämään synergiaetuja hyväksi ja hoitamaan kasvavan osan tehtävistään keskitettyinä.

Henkilöstön osaaminen ja työhyvinvointi

Työhyvinvoinnin edistämiseksi käynnistettiin kirjastojen yhteinen työhyvinvointihanke (Kaiku-hanke).

Henkilöstön osaamisen kehittämiseksi järjestettiin tietotekniikan ja uusien tietoteknisten työvälineiden kuten Nelli-portaalin käyttökoulutusta. Kirjastohenkilökunta osallistui laajasti uuden palkkausjärjestelmän koulutukseen. Myös vuorovaikutustaitojen kehittämiseen kirjastojen työtiimeissä ja kirjastoyhteistyössä panostettiin.

Yliopiston järjestämään henkilöstökoulutukseen osallistui yhteensä 336 kirjastohenkilöstöön kuuluvaa (67 % henkilöstöstä). Keskimäärin kukin osallistuja on ollut tässä koulutuksessa 3,7 päivää. Kirjastot ovat lisäksi ostaneet erityisesti kirjastoalan koulutusta omilla varoillaan.

Kirjastohenkilökunta osallistui aktiivisesti sekä kansainväliseen että kansalliseen yliopistokirjastojen yhteistyöhön. Yhteistyö tuki kouluttautumista ja kehittämismahdollisuuksien sekä parhaiden käytäntöjen tunnistamista. Helsingin yliopiston kirjastojen johtajat osallistuivat yliopistokirjastojen verkoston yhteisen, vuoteen 2010 tähtäävän osaamiskartan valmisteluun.

Jo perinteeksi muodostunut kirjastohenkilökunnan kesänavaus-tapahtuma järjestettiin Suvin päivänä Topelian pihalla. Tapahtuman järjestelyistä vastasi kirjastojen työhyvinvointiryhmä.

Kirjastojen yhteishankkeet

Kirjastojen yhteishankkeita olivat kirjastojen työhyvinvoinnin kehittäminen, käyttötutkimus ja informaatiolukutaidon ja tiedonhankinnan kehittäminen. Lisäksi kirjastoilla oli omia kehittämishankkeita (liite 2).

Kirjastojen työhyvinvoinnin kehittäminen

Kirjastojen yhteisen työhyvinvointihankkeen tavoitteena on edistää jaksamista, estää uupumista työssä sekä lisätä työn iloa. Keinoina ovat johtamisen kehittäminen ja työyhteisön tukeminen. Hankkeen alkuvaiheessa kirjastojen henkilökunnista koottiin yhteinen työhyvinvointiryhmä.

Ikäjohtamisen kehittämiseksi toteutettiin kolmipäiväinen koulutus ”Työhyvinvointi eri-ikäisten työyhteisöissä”, jossa keskityttiin mm. työkuultuurin vahvistamiseen sekä työyhteisön dialogitaitojen ja ikäjohtamisen periaatteiden maastouttamiseen. Kirjastojohdajille järjestettiin työnohjausta. Koko henkilökunta sai kehityskeskustelukoulutusta.

Mentorointiohjelma käynnistettiin vuo-

den loppupuolella. Ryhmässä oli runsaat kaksikymmentä kirjastolaista. Ohjelma kestää noin vuoden, jonka aikana luottamuksellisten paritapaamisten ja yhteisten teemapäivien aikana työestetään tiedon ja osaamisen siirtämistä ja kehittämistä. Työhyvinvoinnin kysymykset olivat punaisena lankana ohjelmassa.

Hankkeen koordinaattoreina toimivat kirjastonjohtaja Heli Myllys ja koulutussuunnittelija Sirkku Liukkonen.

Palveluiden laadun kehittäminen

Käyttötutkimushankkeessa kehitettiin yhteistä palautteenkeruumallia, joka toimii osana kirjastojen laatujärjestelmää. Vuonna 2004 luotiin kyselylomake ja toteutettiin pilottikysely, johon saatiin yli 1000 vastausta. Lomaketta käytetään jatkossa systemaattisessa määräajoin toistuvassa palveluiden laadun mittauksessa. Tuloksia voidaan hyödyntää toiminnan suunnittelun ja kirjastolaitoksen strategisen kehittämisen yhteydessä.

Hankkeen suunnittelijana toimi Mikael Vakkari.

Informaatiolukutaidon ja tiedonhankinnan kehittäminen

Helsingin yliopiston kirjastojen yhteishanke

Akateemiset verkkotaidot -hankkeessa luotiin ja otettiin käyttöön tiedonhankinnan ja -hallinnan verkko-opiskeluaineistoa. Aineisto etenee yleisistä tiedonhankinnan perusasioista tieteenalakohtaiseen tiedonhankinnan opetukseen. Aineisto soveltuu yliopisto-opintojen eri vaiheisiin, eri käyttäjäryhmille ja erilaisiin opetustilanteisiin.

Toteutetun tiedonhankinnan ja -hallinnan verkkoaineiston kokoamiseksi kehitettiin *Infoavain*-verkkosivusto⁴, joka nimettiin sivuston graafiseksi tunnukseksi suunnitellun avainsymbolin mukaan. Opiskeluaineistoja testataan vuoden 2005 aikana aidoissa

opetustilanteissa, jolloin saadun palautteen avulla voidaan edelleen kehittää Infoavaimen konseptia, rakennetta ja sen kattamia aineistoja.

Hankkeen suunnittelijana toimi Mervi Tavisto.

Valtakunnallinen hanke

Valtakunnallinen yliopistokirjastojen yhteishanke informaatiolukutaidon kehittämiseksi osana yliopisto-opetusta käynnistyi alkuvuodesta Helsingin yliopiston koordinoimana Suomen virtuaaliyliopisto -hankkeena. Käynnistysvaiheessa luotiin hankkeelle *www-sivusto*⁵ ja muodostettiin yliopistokirjastojen kouluttajien yhdyshenkilöverkosto. Yhdyshenkilöt toimivat paikallisina koordinaattoreina ja tiedon välittäjinä.

Hankkeessa laadittiin minimitason suositus yliopistoille informaatiolukutaidon opiaimesten sisällyttämiseksi uusiin tutkintorakenteisiin.

Kirjaston kouluttajien pedagogisia taitoja kartoitettiin kyselyllä, joka osoitti, että kirjastojen kouluttajilla on monipuolista pedagogista koulutusta. Kirjastojen antaman opetuksen ja kouluttajien määrä todennäköisesti lisääntyy, jolloin tarve pedagogiseen koulutukseen kasvaa nykyisestä.

Hanke teki yhteistyötä Eurooppalaisen EnIL-verkoston (The European Network for Information Literacy) kanssa toteuttamalla syksyllä 2004 kansainvälisen informaatiolukutaitoa mittaavan verkkokyselyn. Yhteiset oppisisällöt eri Euroopan maissa myös informaatiolukutaidon osalta ovat tutkintojen vertailtavuuden edellytys. Lisäksi hankkeella on tiivistä yhteistyötä pohjoismaisen Nordifolit-verkoston kanssa (The Nordic Forum for Information Literacy).

Hankkeen suunnittelijana toimi Anne Lehto.

⁴ Infoavain-verkkosivusto: <http://www.helsinki.fi/behav/kirjasto/avetsivusto/>

⁵ Informaatiolukutaitohanke: <http://www.helsinki.fi/infolukutaito/>

Palveluja neljällä kampuksella

Kansalliskirjasto – yliopistollisten palvelujen rakentamisen kausi

Helsingin yliopisto on Helsingin yliopiston kirjaston, Suomen kansalliskirjaston merkittävin yksittäinen kumppani ja palvelujen käyttäjä. Tuloskaudelle on ollut leimallista tämän palvelusuhteen entistä tavoitteellisempi ja konkreettisempi tarkastelu ja määrittely. Kummatkin osapuolet ovat lähitulevaisuuden kirjasto- ja tietopalvelujen keskeisten prosessien omistajia ja vastuussa yhteistyön onnistumisesta.

Kansalliskirjasto on toiminnassaan pyrkinyt rakentamaan palveluketjua, joka tuottaa sekä kansallisesti että yliopistotehtävissä selkeää arvomuodostusta ja jonka hyödyt ovat lähivuosina mitattavissa. Tämä arvomuodostus Helsingin yliopistolle koostuu tehokkaista paikallisista tutkijapalveluista, tutkimuskirjallisuuden hankinnasta, laajoista kansallisista kokoelmista ja käytännön kehitys- ja yhteistyöstä kirjasto- ja tutkijaverkon kanssa.

Kirjasto on edelleen rakentanut kansallista sähköisen julkaisemisen arvoketjua, jonka työkaluina ovat yhteinen kirjastojärjestelmä, lanseerattu Nelli-portaali ja digitaalisen kirjaston ohjelmisto. Tämä tuo yliopistolle tuotetut palvelut uudelle tasolle (E-thesis, HY:n julkaisut ja oppimateriaalit, Helka, Julki, FinELibin ja HY:n itse lisensoimat elektroniset lehdet). Palvelukokonaisuus on käytössä vuonna 2005.

Lähitulevaisuudessa Helsingin yliopiston ja kansalliskirjaston palvelusuhteiden kehittyminen ovat ratkaisevia strategisia menestystekijöitä ja niiden varmistamiseksi on sovittu mm. yhteisestä kehittämissuunnitel-

masta teknisen infrastruktuurin tehokkaaksi käyttämiseksi ja koulutusohjelmasta palvelujen käytettävyyden varmistamiseksi.

Myös tutkijayhteisön kanssa käytäviä neuvotteluja lisätään entisestään.

Tuloskauden merkittävimmäksi valtakunnalliseksi tehtäväksi voi nimetä kirjaston toimialan laajentamiseen liittyvä valmistelun. Sitä on toteutettu kolmella tasolla. Opetusministeriön Kansalliskirjasto 2005 -työryhmässä kirjastoverkon ja Helsingin yliopiston edustajien yhteistyönä on valmisteltu toimialan laajennuksen käytännön toimia ja lähestytty sen edellyttämiä rahoitusratkaisuja, tulosneuvottelumenettelyjä ja palvelukäytäntöjä. Kirjastoverkko on toteuttanut kansalliskirjastopalvelujen arvioinnin (painopisteytys), jossa palvelut poikkeuksetta arvioitiin varsin merkityksellisiksi. Helsingin yliopiston ja kansalliskirjaston yhteisessä tukiryhmässä on valmisteltu yhteistyöhön ja –palveluihin liittyviä palveluratkaisuja ja yliopistolle tuotettuja palveluja. Näiden rinnalla kansalliskirjaston sisällä on valmisteltu ajantasaista aineistoa ja omia palveluratkaisuja.

Kirjasto on saavuttanut tärkeimmät tavoitteensa ja vahvistanut strategista palvelukumppanuutta Helsingin yliopiston kanssa, niin että edellä kuvatut vaativat palvelut voidaan konkretisoida ja toteuttaa seuraavana tuloskautena.

Kai Ekholm
ylikirjastonhoitaja

Opiskelijakirjasto – ajassa mukana

Keskustakampuksella toimiva Opiskelijakirjasto vastaa perustutkinto-opintojen keskitetyistä oppimateriaalipalveluista, kurssikirjallisuuden hankinnasta ja tehokkaista käyttöpalveluista. Palveluja ovat lainaus, tiedonhaun opetus ja neuvonta. Kirjasto tarjoaa opiskelijoille luku- ja ryhmätyötiloja ja ylläpitää atk-asemaa. Lisäksi kirjasto vastaa erillisen sopimuksen mukaisesti avoimen yliopiston pääkaupunkiseudulla järjestettävän opetuksen kurssikirjapalveluista.

Opiskelijakirjasto toimii osana oppimiskeskus Aleksandriaa. Oppimiskeskus on opiskelun ja opetuksen palvelutalo, joka tarjoaa opiskelijoille korkealaatuista tietotekniikkaa ja asiantuntevaa palvelua. Oppimiskeskus Aleksandriassa yhdistyvät Opiskelijakirjaston, opetusteknologiakeskuksen ja tietotekniikkaosaston palvelut ja osa Kielikeskuksen palveluista. Oppimiskeskus palvelee ensisijaisesti keskustakampuksen opiskelijoita ja opettajia. Lisäksi se palvelee tieto- ja viestintätekniikan opetuskäytön sekä av- ja erityisasiantuntijapalveluiden osalta koko yliopistoa.

Opiskelijakirjasto on kävijämäärältään suurin Helsingin yliopiston kirjastoista. Vuonna 2004 kirjaston kävijämäärä oli 562 000. Kirjastossa asioi keskimäärin 2000, enimmillään jopa 3000 henkilöä päivässä. Kirjasto hoitaa yli 50 % Helsingin yliopiston kirjastojen kotilainauksesta (325 000 lainaa v. 2004, uusinnat mukaan lukien 1, 5 milj). Lainauksesta lähes 80 % tapahtui itsepalveluna lainausautomaateilla ja palautuksista n. 40 % palautusautomaateilla. Kirjastossa on n. 340 000 kirjaa ja sen lisäksi elektronisia aineistoja.

Neuvonta- ja opastuspalvelua kehitetään asiakaslähtöisesti kohti yksilöllisiä palveluja. Käyttäjäkoulutusta annetaan Helka-kurssien lisäksi järjestetyillä verkko-tiedonhaun kursseilla. Yhteistyössä keskustakampuksen muiden kirjastojen kanssa osallistutaan informaatiolukutaidon osaa-

mistavoitteiden sisällyttämiseen tiedonhaun opetukseen.

Opiskelijakirjasto hankkii keskustakampuksen tiedekuntien tutkintovaatimuksiin kuuluvat lainattavat kurssikirjat sekä muuta opiskelua tukevaa aineistoa yhteistyössä tiedekuntien ja ainelaitosten kanssa. Vuosittain hankitaan 10 000–13 000 kirjaa. E-kirjojen tarjonnasta valitaan perusopiskelijoiden tarvitsemia elektronisia kirjoja.

Vuoden 2004 aikana selkiinnyttiin ja ajantasaistettiin kirjaston aineistokokoelmaa, profiloitiin kokoelmaa vastaamaan keskustakampuksen perusopiskelijoiden tarpeita ja edistettiin keskustakampuksen kirjastojen kokoelmayhteistyötä. Elektronisen kirjastoaineiston osuutta lisättiin.

Oppimiskeskuksen palveluja kehitettiin yhdessä muiden toimijoiden kanssa. Lokakuussa järjestettiin valtakunnallinen Oppimiskeskus ja uudet aineistot -seminaari. Seminaarissa esiteltiin eri kampusten oppimiskeskuksia ja e-aineistojen roolia osana opiskelua.

Vuoden 2004 lopulla julkaistiin Opiskelijakirjaston Verkkojulkaisuja -sarjassa Raportti e-kirjojen käytöstä ja käytettävyydestä sekä e-kirjamarkkinoista. Raportti perustuu Opintoaineiston digitaaliset julkaisuja jakelukanavat -hankkeessa aloitettuun käyttäjätutkimukseen, jonka aikana toteutettiin käyttäjäkyselyt e-kirjojen lainauksesta ja käytöstä syksyllä 2003 ja keväällä 2004.

Matti Hjerppe
kirjastonjohtaja

Keskustakampuksen tiedekuntakirjastot – yhteistyötä opetuksen ja tutkimuksen parhaaksi

Keskustakampuksella toimii viisi tiedekuntakirjastoa: teologisen, oikeustieteellisen, humanistisen, käyttäytymistieteellisen ja valtiotieteellisen tiedekunnan kirjastot. Keskustakampuksen kirjastot toimivat tiimipohjaisena palveluverkostona, jossa toimitaan pitkälti yhteisesti sovituin periaattein, vaikka kirjastot hallinnollisesti ovat eri organisaatioissa. Tämä mahdollistaa tiiviin yhteistyön erillislaitoksina toimivien kansalliskirjaston (Helsingin yliopiston kirjasto) ja Opiskelijakirjaston kanssa. Vuonna 2003 käynnistynyt tiimityöskentely on toiminut kampuksen kirjastojen kehittämisen veturina. Myönteinen kehitys on huomioitu mm.

kirjastolaitoksen kansainvälisessä seuranta-arvioinnissa, jossa verkostomainen, tiimityyppinen työskentely on nostettu koko yliopiston tasolla suositukseksi.

Asiakaslähtöisyys on humanistis-yhteiskuntatieteellisen keskustakampuksen kirjastojen palvelun keskipiste. Keskustakampus eroaa muista kampuksista siinä, että painetuilla aineistoilla ja niiden käyttöön saattamisella on tärkeä merkitys käyttäjille vielä pitkälle tulevaisuuteen. Keskustakampuksen tiedekuntakirjastot hankkivat korkeatasoisia tieteellisiä aineistoja niiden julkaisumuodosta riippumatta ja asettavat ne asiakkaiden käyttöön sekä omissa tiloissaan että verkon välityksellä. Painet-

tujen monografioiden ja kausijulkaisujen rinnalle ovat viime vuosina tulleet elektronisesti saatavilla olevat tietoresurssit, joiden hankintaa on edistetty merkittävästi mm. yhteisinä konsortioina.

Tiedekuntakirjastot ovat selkeästi profiloituneet omien tieteenalojensa aineistohankinnan sekä tiedon tallennuksen ja haun osajiksi. Viime vuosina toteutuneet tilaratkaisut ja tietotekniset järjestelyt ovat parantaneet kirjastojen ja niiden asiakkaiden toimintaedellytyksiä. Vuon-

na 2004 oikeustieteellisen tiedekunnan kirjasto muutti peruskorjattuihin tiloihin Fabianinkadulle, käyttäytymistieteellisen tiedekunnan kirjaston uusien tilojen rakennustyöt Siltavuorenpenkereellä ja Svenska social- och kommunalhögskolans bibliotekin uudisrakennuksen suunnitellut keskustakampuksen yhteyteen etenivät. Humanistisen tiedekunnan kirjaston osalta tilaratkaisut selkiintyivät lähivuosina. Kampukselle on syntymässä vahva humanistis-yhteiskuntatieteellisten kirjastojen klusteri.

Tiimityössä hyödynnetään eri kirjastojen osaajien kokemusta ja taitoja. Palvelutoiminnan kehittämisessä on ollut suurta hyötyä tiimien välisestä yhteistoiminnasta kunkin tiimin omalla erityisosaamisalueel-

la. Tiedonhankinnan koulutustiimi osallistui Helsingin yliopiston kirjastojen yhteisiin tehtäviin mm. Nelli-koulutuksen, TVT -ajokortin tiedonhankintaosion suunnitteluun ja tiedotustiimi viestinnän suunnitteluun. Tärkeä osa tiimityötä oli osallistuminen yliopiston elektronisten aineistojen yhteishankintojen suunnitteluun sekä asiantuntijuus kansallisessa tietokartta-hankkeessa. Tiimit ovat valmistelleet asioita myös keskustakampuksen kirjastotoimikunnalle, joka on tärkeä linkki päättäjiin ja käyttäjiin.

Liisa Rajamäki
keskustakampuksen
kirjastonjohtajatiimin puheenjohtaja

Kumpulan tiedekirjasto elää voimakasta kehittämisvaihetta

Vuosi 2004 oli edelleen muuttojen ja muutoksen aikaa Kumpulan tiedekirjastossa. Muutoksia tapahtui sekä toimintaympäristössä että kirjastossa. Vuoden 2004 alusta matemaattis-luonnontieteellisestä tiedekunnasta erkanivat biotieteet ja farmasia. Tästä huolimatta tiedekunta on opiskelijamäärältään yliopiston toiseksi suurin noin 6 000 opiskelijalla.

Tiedekirjaston laajennusosa valmistui alkuvuodesta. Kirjaston käytössä olleet tilat kasvoivat noin 3000 m²:iin, kun kirjaston tiloissa ollut väliaikainen seinä purettiin.

Kevään aikana matematiikan ja tilastotieteen, tietojenkäsittelytieteen sekä myös seismologian laitoksen kirjastojen kokoelmat siirrettiin Kumpulan tiedekirjastoon. Vihdoin kesäkuun alusta sekä henkilökunta että kokoelmat kokonaisuudessaan olivat saman katon alla Kumpulassa. Matematiikan ja tilastotieteen, tietojenkäsittelytieteen sekä seismologian laitokset siirtyivät Kumpulan kampukselle myöhemmin kesän aikana Exactumin rakennuksen valmistuttua. Tiedekirjasto pystyi ensimmäistä kertaa tarjoamaan aikaisemmin toimipisteittäin sijainneet kokoelmat ja palvelut yhdestä sijainnista. Muuttojen jälkeen kirjaston kokoelman ydin koostuu geofysiikan, geologian, fysiikan, kemian, maantieteen, matematiikan ja tietojenkäsittelytieteen aineistosta. Monografioita on noin 140000, kausijulkaisuja 3400 ja elektronisia julkaisuja toista tuhatta.

Kevään remontista ja muutoista huolimatta kirjasto oli auki koko ajan. Kahden suuren laitoksen tulo henkilökuntineen ja opiskelijoineen Kumpulaan havaittiin huo-

mattavana vilkkautena sekä käyttömäärien kasvuna kirjastossa syyslukukauden alussa.

Kumpulan tiedekirjasto elää voimakasta kehittämisvaihetta. Kirjaston yhteistä toimintakulttuuria vakiinnutetaan unohtamatta kuitenkin laitospkirjastojen juuria ja pitkää historiaa. Yhteisen toimintakulttuurin luomisessa apuna ovat säännölliset sisäiset koulutukset, joiden kautta jaetaan osaamista ja opitaan yhdessä lisää. Vuoden 2004 aikana on pidetty myös kaksi kehittämispäivää. Koko henkilöstö on kiitettävästi sitoutunut kehittämistyöhön.

Kumpulan tiedekirjaston pyrkimyksenä on olla johtava matemaattis-luonnontieteellinen kirjasto Suomessa.

Hannele Fabritius
kirjastonjohtaja

Terkko – terveystiedon monikanavakirjasto

■ Terveystieteiden keskuskirjasto Terkko on Helsingin yliopiston lääketieteellisen tiedekunnan alainen palvelulaitos, joka toimii myös Helsingin seudun yliopistollisen keskussairaalan tieteellisenä kirjastona.

Vuonna 2004 toimintaamme ohjasi tavoite tarjota asiakkaillemme korkeatasoisia tietoaineistoja, tietotuotteita ja palveluja, niin että olisimme ykkösvaihtoehto, kun etsitään tietoa tutkimuksen, opetuksen, potilastyön tai opiskelun tarpeisiin.

Tieto on nykyisin yhä useammin elektronisessa muodossa ja niinpä digitaalisen verkkokirjaston kehittäminen jatkui Terkossa aktiivisesti vuonna 2004. Terkko Online voidaan todeta muodostuneen aidosti 7/24h-kirjastoksi, sillä viikonlopun käyttäjämäärät eivät enää paljon eronneet arkipäivien käyttäjämääristä. Keskimääräinen päivittäinen käyttäjämäärä nousi ennätyselliseen 1442 käyttäjäistuntoon. Eniten käytettyjä palveluja olivat JournalNavigator-palvelu sekä Vertex-palvelu. Varsinkin Digitaalisen kurssikirjaston ja Sairaalaterkko-palvelun käyttö nousi selkeästi kuluneen vuoden aikana. Terkko Mobilien palveluvalikoima laajeni käsittämään mm. Helka Handyn, Käypä hoito-suositukset sekä MobiMeSHin eli Terkossa kehitetyn MeSH-termistön mobiililaitesovelluksen.

Elektronisen aineiston merkitystä kuvaa se, että 62,4 % hankintamäärärahoista käytettiin elektroniseen verkkoaineistoon, samoin luetteloidusta aineistosta kasvava osuus on elektronista eli kuluneena vuonna 18 %.

Informaatiolukutaidon edistämisen saralla voidaan pitää positiivisena sitä, että vuonna 2004 Terkko sai uusien opiskelijoiden lukujärjestykseen "Lääketieteelliset tiedonlähteet ja tiedonhaku"-kurssin.

Yhteistyö sekä kotimaassa että kansainvälisesti oli vilkasta. Terkon WHO tietopalvelukeskus järjesti keväällä 2004 yhteistyössä Kansanterveyslaitoksen ja Työterveyslaitoksen sekä WHO:n kanssa informaatiofoorumin "WHO Information in Finnish Health Policy Planning, Medical and Health Sciences Education and Research", johon osallistui n. 70 henkilöä. Norjasta vieraili kirjastossamme kaksikin ryhmää, toinen Trondheimista ja toinen ryhmä Oslon yliopiston lääketieteellisen tiedekunnan kirjastosta. Jälkimmäinen ryhmä viipyi vieraanamme kaksi päivää, jolloin esittelimme palvelujamme ja teimme ryhmätöitä. Yhteistyö jatkuu.

Pirjo Rajakiili
kirjastonjohtaja

Viikin tiedekirjasto – kohti laajenemisprosessin päätöstä

Viikin tiedekirjaston rakentuminen suunniteltuun kokoonsa on ollut muuttumis- ja kehittämisprosessi vuodesta 1999 vuoteen 2004. Prosessiin on mahtunut useita kirjastojen muuttoa, paljon aineistojen uudelleen organisoimista ja siirtämistä, merkittävästi tietokantatyötä ja huomattavasti henkilöstön rakenteellista kehittämistä sekä jatkuvan kehittämisen ajatuksen sisäistämistä. Kirjaston perustamisvuonna 1999 yhdistyivät Maatalouskirjasto, Metsäkirjasto, Luonnontieteiden kirjasto sekä Biokeskuksen kirjasto. Vuoden 2001 alussa tulivat myös metsälaitokset Viikkiin, jolloin voitiin lakkauttaa erillinen Metsätaloon pystytetty kirjaston päivystyspiste metsälaitoksille. Vuonna 2002 siirtyivät matemaattis-luonnontieteellisen tiedekunnan ekologian ja systematiikan laitokset Viikkiin ja niiden kirjastotoiminta yhdistettiin tiedekirjastoon. Vuonna 2004 Eläinlääketieteellinen kirjasto liittyi tiedekirjastoon. Eläinlääketieteellisen tiedekunnan kliinisiä laitoksia varten Vallilaan perustettiin kirjaston päivystyspiste siihen asti kunnes toiminta muuttaa Viikkiin vuonna 2006.

Tietoaineistojen rakennemuutos ja systemaattinen vain Viikin aloihin pitäytyvä hankintapolitiikka ovat antaneet tilaa kirjastoon jatkuvasti mukaan tuleville yksiköille. Vuoden 2004 tilaston mukaan kirjastossa oli runsaat 3500 nimekettä painettuja kausijulkaisunimekkeitä, mikä on lähes puolet vähemmän kuin vuonna 2001, kun taas yliopiston verkossa olevien elektronisten aineistojen määrä oli samana ajanjaksona kasvanut lähes kolminkertaiseksi. Viikin tiedekirjastosta karsittiin vuonna 2004 noin 1300 hyllymetriä kun vastaava luku vuonna 2001 oli 30 hyllymetriä. Vuoden 2004 lopussa tietoaineistoa oli n. 13 500 hm, mikä oli vähemmän kuin vuonna 2001, vaikka Eläinlääketieteellisen kirjaston aineisto ei sisälly vuoden 2001 lukuun.

Tietoaineistojen organisointityötä tehtiin mittavasti. Kirjastorakennuksen ensimmäisen kerroksen kokoelmat järjestettiin uudelleen aakkosjärjestykseen asiakkaiden toivomusten pohjalta. Eläinlääketieteelliselle aineistolle organisoitiin tilat muun kokoelman joukkoon, jotta runsaan 400 hyllymetrin aineisto saatiin kesällä siirrettyä paikoilleen. Kampuksen väestösuojan lähivaraston tyhjentämishanke käynnistettiin.

Kirjasto osallistui aktiivisesti yliopiston kirjastojen yhteisiin kehittämishankkeisiin akateemiset verkkotaidot, informaatiolukutaidon opintosuunnitelma, kirjastopalveluiden käyttötutkimus, Nelli-portaalin käyttöönotto sekä työhyvinvoinnin kehittäminen. Lisäksi osallistuttiin entiseen tapaamaan- ja metsätalousministeriön alan kirjastojen Matri-yhteistyöhön sekä pohjoismaiseen NOVA-kirjastojen yhteistyöhön. Viime mainitussa yhteistyössä tuotettiin informaatiolukutaidon edistämiseksi NOVA-yliopistoissa yhteinen projektisuunnitelma, jonka toteuttamiseen saatiin rahoitusta.

Viikin tiedekirjaston hybridi tietokokoelma edellyttää panostamista elektronisen aineiston hallintaan painettujen kokoelmien hallinnan lisäksi. Kirjasto on mukana Kansalliskirjaston johtamassa kansallisessa digitointiohjelmassa. Kirjaston digitoimaa aineistoa on jo n. 50 nimekettä ja se on käytävissä kirjaston rakentamassa DViikki-julkaisuarkistosta. DViikki tarjoaa näkymän kampuksella tuotettuihin elektronisiin aineistoihin yhden väylän kautta. DViikki on toteutettu ohjelmistolla, joka mahdollistaa yhteishaun OAI-standardin mukaan tuotetuista julkaisuarkistoista sekä aineiston siirron pitkäaikaissäilytykseen.

Heli Myllys
kirjastonjohtaja

Tilastot

Kirjastokäynnit		
	2003	2004
HY-kirjastot	1 918 700	1 964 900
HYK	280 700	336 500
Yhteensä	2 199 400	2 301 400

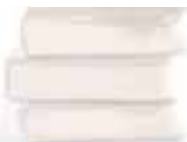
Paikallislainausta ja uusinnat		
	2003	2004
HY-kirjastot	2 858 400	2 638 500
HYK	502 800	514 400
Yhteensä	3 361 200	3 152 900

Kaukopalvelu						
	2003			2004		
	Annetut kaukolainat	Saadut kaukolainat	Yhteensä	Annetut kaukolainat	Saadut kaukolainat	Yhteensä
HY-kirjastot	24 200	12 800	37 000	31 900	13 000	44 900
HYK	2 900	2 700	5 600	2 500	1 700	4 200
Yhteensä	27 100	15 500	42 600	34 400	14 700	49 100

Kokoelmat						
	Painetut monografiat (säilytysyksikköä)		Painetut kausijulkaisut (säilytysyksikköä)		Elektroniset kausijulkaisut (nimikettä)	
	2003	2004	2003	2004	2003	2004
HY-kirjastot	1 493 300	1 522 300	203 600	192 600	9 770	11 130
HYK	1 566 400	1 644 400	913 300	924 600	14 600	19 700*
Yhteensä	3 059 700	3 166 700	1 116 900	1 117 200	24 370	30 830

* HYK:n luvussa 2003–2004 mukana FinELib-aineisto.

Kokoelmien kartunta (säilytysyksikköä)				
	Painetut monografiat,	joista ostettuja	Painetut kausijulkaisut,	joista ostettuja
HY-kirjastot				
2004	79 000	29 000	15 400	8 400
2003	86 900	28 700	13 700	8 100
HYK (Kansalliskirjasto)				
2004	78 000	8 200	11 300	1 400
2003	74 300	8 300	11 400	1 600

Kokoelmien luettelointi

	2003			2004		
	Tietueet yhteensä	Lisätyt tietueet	Luettelointi muihin tietokantoihin	Tietueet yhteensä	Lisätyt tietueet	Luettelointi muihin tietokantoihin
HY-kirjastot (Helka)	1 047 700	54 800	17 800	1 184 300	41 400	17 100
HYK (Helka + Fennica)	1 502 000	32 200	87 200	1 546 400	44 400	131 200
Yhteensä	2 549 700	87 000	105 000	2 730 700	85 800	148 300

Käyttäjäkoulutus

	2002		2003	
	Opetustunnit	Osallistujat	Opetustunnit	Osallistujat
HY-kirjastot	1 400	6 900	1 600	8 600
HYK	70	500	80	900
Yhteensä	1 470	7 400	1 680	9 500

Tilat

	Käytössä olevat tilat m2		Hyllymetrit	
	2003	2004	2003	2004
HY-kirjastot	29 700	28 900	83 100	80 000
HYK	29 000	24 900	115 000	104 900
Yhteensä	58 700	53 800	198 100	184 900

Kulut (1 000 €)

	Palkat ja henkilöstökoulutus	Kirjastoaineistokulut	Kokoelelmien huolto	Tilakulut	Tietotekniikka	Muut kulut	Yhteensä	Epäsuoralla rahoituksella hankittu aineisto
HY-kirjastot								
2004	8 465	2 945	47	4 496	309	770	17 032	603
2003	7 908	2 995	77	4 470	305	637	16 392	691
2002	7 526	3 288	74	4 422	260	689	16 258	739
HYK								
2004	8 240	3 093	66	4 277	731	1 965	18 372	
2003	7 555	3 566	57	4 093	917	1 645	17 833	
2002	6 882	2 672	30	3 957	1 257	977	15 775	

Aineistokulut (1 000 €)

	Kurssikirjat	Painetut monografiat ja muu aineisto	Painetut kausijulkaisut	Elektroniset kausijulkaisut *)	Elektroniset kirjat	Muu elektroninen aineisto	Yhteensä
HY-kirjastot							
2004	289	450	891	1 156	51	108	2 945
2003	351	452	914	1 112	23	142	2 995
2002	399	504	1 165	1 109	48	63	3 288
HYK							
2004	0	317	289	2 468	13	6	3 093
2003	0	382	326	2 812	46	0	3 566
2002	0	441	344	1 829	59	0	2 672

* Lisäksi OPM:n tuki FinELibin kautta vv. 2002–2004 on ollut vajaa 0,5 milj. euroa.

Lisäksi hankittiin v. 2004 epäsuoralla rahoituksella painettua aineistoa 551 300 eurolla ja elektronista 35.800 eurolla.

Liitteet

Liite 1

Kirjasto- ja tietopalvelutoimikunta 2004

vararehtori Hannele Niemi, puheenjohtaja
professori Arto Haapala
professori Markku Löytönen
professori Eero Puolanne
professori Ismo Virtanen
kirjastonjohtaja Liisa Rajamäki
ylikirjastonhoitaja Kai Ekholm
kirjastonjohtaja Heli Myllys
kirjastoamanuussi Marja-Liisa Seppänen
yliopistonlehtori Juhani Sipilä
koulutuspoliittinen sihteeri Eeva Kaunismaa (22.9.2004 alkaen Anne Buttler)
kirjastonjohtaja Eeva Laurila
tieto- ja kirjastopalvelujohtaja Kaisa Sinikara, esittelijä
informaatikko Marja Hirn, sihteeri

Kirjastojen johtajat 2004

Kai Ekholm, Helsinki yliopiston kirjasto
Hannele Fabritius, Kumpulan tiedekirjasto
Marja-Liisa Harju-Khadr, Valtiotieteellisen tiedekunnan kirjasto
Matti Hjerppe, Opiskelijakirjasto
Eeva Laurila, Oikeustieteellisen tiedekunnan kirjasto
Heli Myllys, Viikin tiedekirjasto
Liisa Rajamäki, Teologisen tiedekunnan kirjasto
Tuula Ruhanen, Käyttäytymistieteellisen tiedekunnan kirjasto
Pirjo Rajakiili, Terveystieteiden keskuskirjasto
Kimmo Tuominen, Humanistisen tiedekunnan kirjasto

Liite 2

Kirjastojen hankkeet 2004

Kokoelmat

- Oikeustieteellisen tiedekunnan kirjasto, kokoelmien kehittämishanke
- Viikin tiedekirjasto, kokoelmien digitointihanke
- Kasvatustieteellisen tiedekunnan kirjasto, kouluhistoriallisen seuran kokoelma
- Teologisen tiedekunnan kirjasto, erityiskokoelmien luettelointi

Oppimiskeskuskehittäminen

- Opiskelijakirjasto, oppimiskeskus ja uudet aineistot

Kirjastojen kampuskehittäminen

- Kumpulan tiedekirjasto, matemaattis-luonnontieteellisen sektoritutkimuslaitosyh-teistyön kehittäminen
- Viikin tiedekirjasto, varastokokoelmien läpikäyminen ja siirrot

Muutot

- Kumpulan tiedekirjasto
- Oikeustieteellisen tiedekunnan kirjasto

Helsingin yliopiston hallinnon julkaisuja 8/2005
Toiminta- ja vuosikertomukset

<http://www.helsinki.fi/julkaisut>

ISSN: 1795-5394 (nid)

ISSN: 1795-5505 (PDF)

ISBN 952-10-2579-4 (nid.)

ISBN 952-10-2580-8 (PDF)

Yliopistopaino, Helsinki 2005